

ZBIGNIEW ŁABNO

Artykuł 811 kc w aspekcie sporu przedumownego

Zagadnienie sporu przedumownego jako instytucji prawa realizuje się w zakresie prawa materialnego przede wszystkim. Zważywszy społeczne i gospodarcze znaczenie prawa ubezpieczeń gospodarczych związek między funkcją sporu przedumownego i prawem ubezpieczeń gospodarczych jest istotny. Chodzi bowiem o uzgodnienie warunków umowy ubezpieczenia, gdy pomiędzy jej stronami zachodzi spór, co do jej poszczególnych postanowień. Problem ten nie należy do nowych, ponieważ dotyczył już art. 811 kc w brzmieniu ustawy z dnia 23.04.1964 r.

Zmiany wprowadzone ustawą z dnia 13.04.2007 r. dotknęły też zakresu objętego art. 811 kc, który jest jedyną podstawą sporu przedumownego w zakresie prawa ubezpieczeń gospodarczych. Zastępuje na podkreślenie, że w gospodarce rynkowej, kiedy źródłem stosunków gospodarczych jest umowa, wzrasta znaczenie instrumentu sporu przedumownego jako narzędzia prawidłowego uzgodnienia warunków przyszłej umowy ubezpieczenia.

Walor sporu przedumownego jest tym większy, że jego oddziaływanie ma charakter antynomiczny w stosunku do samej umowy.

1.1. Semantycznie pojęcie sporu przedumownego jest złożone z dwóch pojęć, a to sporu oraz przedumownego. Oba one nie budzą istotnych wątpliwości. Powołując się na „Słownik Współczesnego Języka Polskiego”, przez spór rozumiemy nie tylko nieporozumienie, ale również powstały konflikt czy nawet zatarg. Z kolei umowa to układ zawarty między stronami, ustalający wzajemne prawa i obowiązki jej stron¹. Przez powiązanie tych pojęć rozumiemy konflikt (zatarg) pomiędzy stronami co do wzajemnych warunków umowy, jednak powstały jeszcze przed jej zawarciem.

1.2. W zakresie obowiązujących przepisów kodeksu cywilnego o sporze przedumownym była mowa w czasie mocy obowiązującej jej art. 397 oraz 398 kc².

Art. 397 dawał jednostce gospodarki uspołecznionej roszczenie o zawarcie umowy, jeżeli na podstawie właściwych przepisów na oznaczoną jednostkę został włożony obowiązek zawarcia określonej umowy z inną. Dodać należy, że roszczenie, o którym mowa przysługiwało jedynie wtedy, gdy dany akt prawny (regulujący planowo), określał nie tylko obowiązek zawarcia umowy lecz również jej przedmiot i termin.

1. *Słownik Współczesnego Języka Polskiego*. Tom 1, Wyd. „Przegląd”, Warszawa 1998, Tom 2, s. 341, 470.

2. Chodzi o Tytuł IV Księgi III kc, dotyczący obowiązku zawierania umów między jednostkami gospodarki uspołecznionej. Tytuł ten uchylono ustawą z dnia 28.07.1990 r. (Dz.U. Nr 55, poz. 321) z mocą od dnia 1.10.1990 r.

Z kolei, w świetle art. 398 § 1 kc zawarcie umowy następowało z chwilą przyjęcia przez stronę oferty umowy. Brak odpowiedzi na ofertę był równoznaczny z jej przyjęciem, o czym decydował upływ 14 dni od jej otrzymania; umowę uważano za zawartą z upływem tych 14 dni (art. 400 kc).

O ile natomiast strona otrzymująca ofertę odpowiedziała odmownie, to oferent mógł wystąpić ze sporem przedmiotowym w ciągu 14 dni od otrzymania odpowiedzi do ówczesnej państwowej komisji arbitrażowej o zawarcie umowy oraz ustalenie jej treści. Jeżeli uprawniony nie wystąpił ze sporem przedumownym w ciągu 14 dni, to roszczenie o zawarcie umowy wygasło.

W końcu art. 399 kc normował sytuację, w której przyjmujący ofertę nie godził się z jej poszczególnymi postanowieniami. Wtedy powinien był stwierdzić treść zastrzeżeń w protokole rozbieżności i przesłać go oferentowi. Z kolei ten ostatni, o ile nie godził się z zastrzeżeniami, miał prawo w ciągu 14 dni od otrzymania protokołu rozbieżności wystąpić ze sporem przedumownym co do niezgodnionych postanowień proponowanej umowy. Po bezskutecznym upływie tego terminu umowa dochodziła do skutku na warunkach określonych w protokole rozbieżności.

Jak już na to zwrócono uwagę, przepisy art. 397 - 400 kc obecnie nie obowiązują wskutek ich uchylecia. O sporze przedumownym jest natomiast pośrednio mowa w art. 390 §§ 2 i 3 w związku z art. 389 kc.

W art. 390 kc mówi się o umowie przyrzeczonej; szczególnie przy tym, że względu na istotę omawianego zagadnienia, wypada zwrócić uwagę na § 2 tego artykułu, a mianowicie na to, że daje on uprawnienia dochodzenia zawarcia umowy przyrzeczonej. Warunkiem jest, aby umowa przedwstępna czyniła zadość tym wymaganiom, od których zależy ważność umowy przyrzeczonej (szczególnie co do formy). Z kolei art. 389 kc mówi o umowie przedwstępnej, która winna określać postanowienia istotne dla umowy przyrzeczonej.

Zgodnie z wypowiedziami nauki umowa przedwstępna jest umową zobowiązaniową i równocześnie drogą do zawarcia różnych umów ostatecznych; jest umową, poprzez którą można doprowadzić do zawarcia każdej umowy prawa cywilnego. Fakt, że strony zawierają umowę przedwstępną celem stworzenia stanu pewności, bądź w każdym razie prawdopodobieństwa, zawarcia w przyszłości umowy przyrzeczonej, daje podstawę do przyznania umowie przedwstępnej funkcji przygotowawczo-organizatorskiej.

Jak już na to zwrócono uwagę, umowa przedwstępna daje prawo dochodzenia zawarcia umowy przyrzeczonej (§ 2 art. 390 kc), przy czym orzeczenie sądu ma charakter konstytutywny, co zresztą jest oczywiste. Jakkolwiek podstawą orzeczenia sądu jest treść umowy przedwstępnej, jednak w miarę potrzeby można ją uzupełnić w drodze wprowadzenia postanowień wynikających z zasad współżycia społecznego czy ustalonych zwyczajów; co więcej, możliwa jest też renegocjacja umowy przyrzeczonej, np. co do ceny⁴.

Omówione wyżej art. 389 i 390 kc nie stanowią *expressis verbis*, że mogą być podstawą sporu przedumownego. Niemniej, wniosek taki jest uzasadniony. Nie ulega wątpliwości, że

3. Vide: Cz. Żuławska: *Komentarz do art. 389 pp. 1, 2 kc [w] Komentarz do Kodeksu Cywilnego – Księga Trzecia – Zobowiązania*, Tom I, praca zbiorowa, Warszawa 1996 r.

4. *Ibid*, komentarz do art. 390 kc p. 1 i 2.

art. 390 kc dotyczy sytuacji, w której dopiero chodzi o zawarcie umowy ostatecznej, a pomiędzy stronami obowiązuje jedynie umowa zobowiązująca do zawarcia takiej umowy; jest to właśnie, i dopiero, umowa przedwstępna. Umowę ostateczną (przrzeczoną) konstytuuje sąd wydanym wyrokiem. Zgodnie z tym, co już wyżej powiedziano, sąd może treść umowy przedwstępnej zmienić czy uzupełnić w razie zaistnienia określonych, a wyżej już przedstawionych, przesłanek. W konsekwencji postępowanie oparte na art. 389 i 390 kc ma charakter sporu przedumownego, podobnie jak postępowanie wynikające z art. 811 kc.

2.1. Art. 811 kc był już przedmiotem krótkiego opracowania pod kątem widzenia jego roli w postępowaniu cywilnym⁵. Jakkolwiek przepis ten jest instrumentem przepisów formalnych i ma zastosowanie w toku procesu cywilnego, to jednak jego istota dotyczy przecież prawa materialnego, a ściśle prawa ubezpieczeń gospodarczych. W cytowanym wyżej opracowaniu rozważano go w aspekcie stosowania właśnie jako narzędzia postępowania cywilnego. Obecnie chodzi o ukazanie jego stosunku do umowy w ogóle, a ściśle do umowy ubezpieczeniowej.

Wypada na wstępie zauważyć, że art. 811 jest wciąż jedynym, jaki normuje spór przedumowny w kodeksie cywilnym, a przy tym w obrębie prawa ubezpieczeń gospodarczych.

Art. 811 znalazł się w Kodeksie Cywilnym jako ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. Został zmieniony ustawą z dnia 13 kwietnia 2007 r., która weszła w życie z dniem 10 sierpnia 2007 r.⁶

Zgodnie z treścią art. 811 § 1 w wersji przyjętej ustawą z dnia 23.04.1964 r. niekorzystna dla ubezpieczającego rozbieżność między dokumentem ubezpieczenia a złożoną przez niego ofertą lub ogólnymi warunkami ubezpieczenia (owu) nakłada na zakład ubezpieczeń obowiązek zwrócenia na to ubezpieczającemu uwagi na piśmie. Winno to nastąpić przy doręczeniu tego dokumentu. Nadto zakład ubezpieczeń jest zobowiązany do wyznaczenia co najmniej siedmiodniowego terminu do zgłoszenia przez ubezpieczającego sprzeciwu. Jeżeli tego obowiązku nie spełni, to zmiany niekorzystne dla ubezpieczającego są nieważne.

O ile ubezpieczający nie złoży sprzeciwu to umowa dochodzi do skutku na warunkach wyrażonych w dokumencie ubezpieczenia następnego dnia po upływie terminu do złożenia sprzeciwu (§ 2).

2.2. W związku z treścią art. 811 pozostawał art. 812 kc. Według jego § 1 (uchylony ust. z dnia 13.04.2007 r.) na zakładzie ubezpieczeń ciąży obowiązek podania w dokumencie ubezpieczenia tekstu ogólnych warunków ubezpieczenia (owu) będących podstawą zawartej umowy. Przepis ten uzupełniał § 2, który przewidywał, że o ile właściwe ogólne warunki były ogłoszone lub wyłożone do publicznej wiadomości, to zakład ubezpieczeń mógł w dokumencie ubezpieczenia tylko powołać je lub zamieścić wyciąg z nich. Musiał on obejmować ich najbardziej istotne postanowienia, a również informować, gdzie one zostały ogłoszone lub wyłożone do publicznej wiadomości.

2.3. Istotna treść art. 811 §§ 1 i 2 została zmieniona ustawą z dnia 13.04.2007 r. o tyle, że obecnie jest mowa wyłącznie o zmianach na niekorzyść ubezpieczającego jedynie w stosunku do złożonej przez niego oferty ubezpieczenia.

5. Z. Łabno: *Spór przedumowny w postępowaniu cywilnym na tle art. 811 kc*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1979, nr XI, s. 143 i następn.

6. Dz.U. Nr 16, poz. 93 z następnymi zmianami oraz Dz.U. Nr 82, poz. 557.

Odrębnie potraktowano sprawę niezgodności (wciąż na niekorzyść ubezpieczającego) pomiędzy ofertą ubezpieczenia a treścią doręczonego dokumentu ubezpieczenia. W świetle art. 811 kwestia rozstrzygnięcia skutków tej niezgodności pozostaje otwarta.

Dopiero § 8 obowiązującego obecnie art. 812 kc zastrzega, że różnice między treścią umowy a ogólnych warunków ubezpieczenia ubezpieczyciel ma obowiązek podać do wiadomości ubezpieczającego w formie pisemnej przed zawarciem umowy. O ile nie dopełni tego obowiązku, to nie może powoływać się na różnice niekorzystne dla ubezpieczającego; przepisu § 8 art. 812 kc nie stosuje się do umów ubezpieczenia zawieranych w drodze negocjacji, co wynika z ostatniego zdania omawianego artykułu.

Wypada zacząć od kwestii nieobowiązywania § 8 art. 812 kc w stosunku do umów zawieranych w drodze negocjacji. W płaszczyźnie semantycznej przez negocjacje należy rozumieć dwu- lub wielostronne rozmowy mające na celu ustalenie zadowalającego je stanowiska w określonej sprawie⁷. Chodzi o stwierdzenie czy zakaz stosowania przepisu § 8 art. 812 kc dotyczy sytuacji objętej hipotezą art. 811 kc, a więc niezgodności treści dokumentu ubezpieczenia ze złożoną wcześniej ofertą, oczywiście na niekorzyść ubezpieczającego.

Przede wszystkim wypada zauważyć, że umowa ubezpieczenia jest umową zawieraną przez przystąpienie, a więc adhezyjną. Fakt, że w świetle art. 811 kc mamy do czynienia z ofertą i możliwością dojścia między stronami do sporu zakończonego konstytutywnym orzeczeniem sądu nie zmienia tej sytuacji, skoro ewentualny spór dotyczy jedynie zgodności dokumentu ubezpieczenia z wcześniejszą ofertą a nie obejmuje zmiany tego dokumentu w zakresie występującym poza ofertę.

Mając to na uwadze należy przyjąć, że § 8 art. 812 ma zastosowanie w stosunku do hipotezy art. 811 kc. Powyższy wniosek rodzi wątpliwości co do zakresu stosowania art. 811 w związku z art. 812 kc.

Pierwszy z nich dotyczy, zgodnie ze swoją treścią, jedynie oferty, podczas gdy drugi, to jest art. 812 kc, ogólnych warunków ubezpieczeń, przy tym również tylko umów nie zawieranych w drodze negocjacji. W tym przedmiocie zatem dotyczy on także umów objętych art. 811 kc. Istotna różnica, dotyczy więc wspomnianych wyżej: oferty albo ogólnych warunków ubezpieczeń.

Według art. 811 kc ubezpieczającemu przysługuje sprzeciw, a w konsekwencji ewentualnie droga postępowania sądowego. W świetle art. 812 kc mamy do czynienia ze słabszą ochroną, która polega na obowiązku ubezpieczyciela przedstawienia ubezpieczającemu w formie pisemnej niezgodności ogólnych warunków ubezpieczeń z treścią umowy, jak dosłownie stwierdza się w cytowanym § 8 art. 812 kc.

Obowiązkowi temu ubezpieczyciel winien zadośćuczynić przed zawarciem umowy pod rygorem niemożności powoływania się na różnicę niekorzystną dla ubezpieczającego.

Wiadomo, że dokument ubezpieczenia nie jest umową lecz jedynie dowodem jej zawarcia; równocześnie zgodnie z § 2 art. 811 kc umowa dochodzi do skutku w następnym dniu po upływie terminu sprzeciwu, jeżeli sprzeciwu nie złożono.

W przedstawionej sytuacji w chwili doręczenia ubezpieczającemu dokumentu ubezpieczenia nie dochodzi jeszcze do zawarcia umowy, co stanowi wyjątek w stosunku do hipotezy art. 809 § 2 kc.

7. Słownik Współczesnego ..., *op. cit.* Tom 2, s. 341 i 470.

W konsekwencji, jeżeli zachodzą różnice między treścią umowy (proponowanej) a ogólnymi warunkami ubezpieczenia na niekorzyść ubezpieczającego, to ubezpieczyciel spełnia swój obowiązek, o którym mowa w art. 812 § 8 kc przez fakt przedstawienia tego w przesłanym dokumencie ubezpieczenia.

3.1. Spór przedumowny jako pojęcie oraz jego rola i znaczenie były przedmiotem monograficznego opracowania w okresie gospodarki nakazowo-rozdzielczej przez M. Tyczkę⁸. Jakkolwiek instytucja ta nie była wyłącznie właściwa temu typowi gospodarki to jednak, wbrew pozorom, miała dla niej szczególne znaczenie. Można przypuszczać, że im większa jest swoboda gospodarcza, tym częstsze będą spory o treść zawieranej umowy. W rzeczywistości wnioszek taki byłby jednak pochopny. Narzucanie z góry działalności planowanej arbitralnie bez wnikliwej znajomości warunków, wśród których poruszają się podmioty gospodarcze powodowało ich opór zmierzający do urealnienia przedsięwzięć gospodarczych dostosowując je do możliwości konkretnie istniejących. Stąd, między innymi, pochodził wzrost liczby sporów dotyczących zawierania i realizacji umów gospodarczych. W konsekwencji występowała większa liczba sporów przedumownych. Zjawisko to nie występuje w tym stopniu w gospodarce rynkowej. Podmioty gospodarcze nie podlegają tu odgórnie realizowanej praktyce gospodarczej. W tej sytuacji swobodne negocjacje prowadzone bezpośrednio przez samodzielne podmioty gospodarcze, stwarzają lepsze możliwości wynegocjowania warunków umownych, dla których sądowa droga sporów przedumownych jest konieczna jedynie w szczególnych przypadkach⁹.

W swojej pracy o sporach przedumownych słusznie M. Tyczka przeprowadza ich podział według trzech kryteriów, to jest:

1. rodzaju umowy,
2. stosunku między żądaniem a treścią stosunku umownego,
3. przedmiotu rozstrzygnięcia¹⁰.

Jakkolwiek podział ten dotyczy sporów przedumownych w postępowaniu arbitrażowym obowiązującym w okresie gospodarki nakazowo-rozdzielczej, to jednak także obecnie nie budzi on wątpliwości.

Pierwszy z wymienionych podziałów ma za przesłankę kryterium podstawy stosunku prawnego objętego sporem. Z tego punktu widzenia możemy zatem mówić o sporze przedumownym, np. z tytułu umowy sprzedaży, przewozu czy ubezpieczenia gospodarczego.

Według drugiego podziału można rozróżnić spory związane z zawarciem umowy, jej zmianą lub wykładnią, a nadto dotyczące rozwiązania umowy albo jej unieważnienia.

W oparciu o kryterium przedmiotu rozstrzygnięcia chodzi o spory, w których roszczenie dotyczy zawarcia umowy lub ustalenia jej treści. Istnieje zatem podobieństwo z wyżej przedstawionym kryterium relacji pomiędzy żądaniem a treścią stosunku umownego. W rezultacie należy przyjąć, że także ostatni podział obejmuje zagadnienie

8. M. Tyczka: *Spory przedumowne*, Warszawa 1964.

9. Pogląd przeciwny o całkowitym niewystępowaniu sporów przedumownych w cywilnym postępowaniu sądowym reprezentowali: M. Tyczka, *ibid*, s. 9 oraz W. Siedlecki: *Przedmiot postępowania cywilnego – Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, Wrocław 1974, s. 213, a także K. Korzan: *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972. Stanowisko, o którym mowa jest nieuzasadnione.

10. M. Tyczka, *ibidem*.

zawarcia umowy bądź ustalenia jej treści czy w końcu poszczególnych postanowień lub wszystkich tych elementów łącznie.

3.2. Uogólniając przedmiotowe rozważania wypada stwierdzić, że spór przed-umowny w ujęciu procesowym to spór, którego treścią jest ustalenie obowiązku zawarcia umowy lub ustalenie jej treści, a również zmian określonych postanowień umownych. Analizując omawiane podziały, a ściślej ich kryteria, nasuwa się wniosek, że pierwszy z nich, a mianowicie ze względu na kryterium rodzaju umowy ma charakter formalny, jakkolwiek stanowiący punkt wyjścia dla obu następnych.

Drugi wskazuje na powiązanie, jakie istnieje między żądaniem a treścią stosunku umownego. W konsekwencji pozwala na rozróżnienie sporów według treści roszczenia, a następnie możliwego orzeczenia sądu.

Podział według przedmiotu rozstrzygnięcia określa możliwą treść i zakres orzeczenia sądu. W tym ostatnim przypadku chodzi o wynik zarówno formalny (procesowy) jak i materialny zaistniałego sporu.

W prowadzonych rozważaniach, mając na uwadze związek zachodzący między instytucją sporów przedumownych a konstrukcją i treścią danej umowy, zwłaszcza w aspekcie wynikającego z niej ewentualnie stosunku prawnego, istotne znaczenie ma trzeci podział dotyczący przedmiotu rozstrzygnięcia.

4.1. W ten sposób dochodzimy do kwestii rodzajów orzeczeń sądowych, a ściślej mówiąc do kończących postępowanie merytorycznie. Wszystkie takie orzeczenia dotyczące sporów przedumownych mają charakter konstytutywny, ponieważ tworzą nowy stan prawny dotąd nieistniejący. Nie ma przy tym znaczenia czy przedmiotem sporu są postanowienia umowy istotne dla jej ważności (*essentialia negotii*) czy też nie.

Dodać trzeba, że do orzeczenia konstytutywnego z mocy art. 811 kc dochodzi z wyrażonej delegacji ustawowej zawartej właśnie w powołanym art. 811 kc, co znajduje, co do zasady, potwierdzenie w poglądach nauki, że orzeczenie konstytutywne jest dopuszczalne wyłącznie w oparciu o wyrażne upoważnienie ustawowe¹¹.

5.1. Mając na uwadze założenia omawianego tematu wypada podkreślić, że aktualnie jedynym źródłem powstania stosunku ubezpieczenia jest umowa. Dla pełności obrazu trzeba dodać, że ubezpieczenia dzielą się na obligatoryjne i fakultatywne. Chodzi o to, że przy pewnych rodzajach ubezpieczeń zawarcie umowy ma charakter obowiązkowy, to znaczy, że w takich przypadkach, przy zaistnieniu określonych przesłanek, strony muszą zawrzeć umowę ubezpieczenia. Konieczność zawarcia umowy wynika bądź z obowiązku prawnego (są to ubezpieczenia *ex contractu* – obligatoryjne), bądź też na skutek innych okoliczności towarzyszących (np. *conditio contractus* przy ubezpieczeniach fakultatywnych). Rozróżnienie to nie ma istotnego znaczenia; ważne jest jedynie to, że zawarcie umowy ubezpieczenia jest jedynym źródłem powstania stosunku ubezpieczenia¹².

5.2. Stosunki umowne obejmujące ubezpieczenia lądowe normują art. 805 - 834 kc, a nadto ogólne warunki ubezpieczeń. Oczywisty jest też wzajemny ich stosunek

11. K. Korzan: *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972, s. 100 i 104 oraz A. Miączyński: *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1974, s. 103.

12. Na tle obowiązującego ustawodawstwa (i literatury) ten stan jest oczywisty i znany tak dalece, że nie wymaga jakichkolwiek komentarzy. Odmierna sytuacja może zachodzić jedynie w zakresie ubezpieczeń wzajemnych.

w zakresie obowiązującej treści. Kodeks Cywilny zawiera te przepisy, które mają charakter ramowy i istotny dla zawarcia umowy, podczas gdy warunki ogólne dotyczą zasad ubezpieczeń danego rodzaju ubezpieczenia ustalając jego standardową treść.

Wypada powyższe uzupełnić stwierdzeniem, że ogólne warunki ubezpieczenia nie mogą odbiegać od tych przepisów Kodeksu Cywilnego, które mają charakter przepisów *iuris cogentis*; wyjątek od tej zasady przewiduje art. 807 kc, zgodnie z którym postanowienia ogólnych warunków nie są nieważne w razie ich sprzeczności z przepisami Kodeksu Cywilnego o umowie ubezpieczenia (Tytuł XXVII KC), jeżeli dalsze przepisy przewidują inaczej.

Przeprowadzone dotąd rozważania nakazują uściślenie przesłanek, na podstawie których dochodzi do powstania stosunku ubezpieczenia.

Tak więc do jego zaistnienia dochodzi wyłącznie na podstawie zawartej umowy. Z kolei podstawą umowy są przepisy Kodeksu Cywilnego o umowie ubezpieczenia (wspomniany wyżej Tytuł XXVII KC) z uwzględnieniem tych przepisów kodeksu, które w ogóle dotyczą zawarcia umowy jako takiej, a które pozostają w związku z przepisami dotyczącymi samej umowy ubezpieczenia. Mają też zastosowanie ogólne warunki ubezpieczenia w zakresie danego ryzyka z zastrzeżeniem art. 807 kc. Podstawą umowy są też jej postanowienia wynegocjowane przez strony, oczywiście również z uwzględnieniem art. 807 kc, co wyraźnie wynika z jego treści.

6.1. Jak już podkreślono, stosunek ubezpieczenia ma za swoją wyłączną podstawę (przyczynę) umowę stron, to jest ubezpieczyciela i ubezpieczającego. Należy jednak zwrócić uwagę, że istniejący między stronami stan powiązania obejmuje też okres poprzedzający zawarcie umowy i powstanie stosunku prawnego. Okres przed zawarciem umowy, chociaż brak jest jeszcze stosunku prawnego, jest istotny, ponieważ w tym czasie psychiczne przeżycie przez strony negocjujące, woli zawarcia umowy, ma istotne znaczenie dla konstrukcji przyszłej umowy. Chodzi tu o uzgodnienie przez strony ich praw i obowiązków w aspekcie spodziewanych przez nie przyszłych korzyści jakie mają czerpać właśnie z zawartego porozumienia. Na treść porozumienia, do którego strony dążą mają wpływ istniejące w danym miejscu i czasie stosunki społeczne, gospodarcze a również polityczne; reasumując, ogół warunków ustrojowych.

Proces kształtowania warunków umowy jest szczególnie istotny dla ostatecznego sformułowania jej treści. W dalszym ciągu już sama umowa określa wzajemne prawa i obowiązki jej stron. Ostateczny skutek zawartej umowy jest więc wynikiem jej postanowień, które z kolei są uwarunkowane poprzez przeprowadzone negocjacje przed i w chwili jej zawarcia.

6.2. Ewentualny spór przedumowny jest istotny dla prawidłowego uzgodnienia warunków umowy tak, aby pole (zakres) ewentualnego sporu w czasie obowiązywania umowy zostało maksymalnie zawężone. Istotne znaczenie instytucji sporu przedumownego sprowadza się właśnie do tej jego roli. Jest on (spór przedumowny) tak ważnym narzędziem prawa dlatego, że jego działanie w stosunku do umowy ma charakter autynomiczny oddziałując niejako w płaszczyźnie prewencyjnej w stosunku do samej umowy. Dodać wypada, że to jego działanie przebiega wprawdzie w płaszczyźnie postępowania procesowego, więc formalnego, korzystając z jego instytucji i urzędzeń procesowych, jednak, w istocie dotyczy zagadnień prawno-materialnych,

też praw i obowiązków o charakterze praw podmiotowych przysługujących stronom ewentualnej umowy a realizujących się w drodze pożądanego porozumienia.

Biorąc pod uwagę prawo ubezpieczeń gospodarczych spory przedumowne dotyczyć będą trzech podstawowych zagadnień: przedmiotu umowy, zakresu ochrony ubezpieczeniowej oraz ceny udzielonej ochrony. Te trzy zagadnienia wchodzą w zakres tych postanowień, które należą do *essentialia negotii* umowy. W każdym z tych przypadków może zająć istotny spór dotyczący okresu przed zawarciem umowy; równocześnie ustalenie zgodnej woli stron w ich przedmiocie jest oczywiście *conditiones sine qua non* ważności umowy.

Ze względu na społeczne i ekonomiczne znaczenie ubezpieczeń gospodarczych¹³ szczególnej wagi nabiera konstrukcja i treść umowy ubezpieczenia. Stąd wynika rola i waga sporu przedumownego, który umożliwi optymalne spełnienie tych przesłanek.

W świetle art. 811 kc elementy, o których mowa wyżej, a szczególnie treść umowy ubezpieczenia, są istotne dla znaczenia sporu przedumownego, którego celem jest likwidacja zaistniałego braku porozumienia właśnie co do treści umowy. W istocie rzeczy ma on prowadzić do uzgodnienia warunków, a zatem zawarcia danej umowy.

7.1. Zasadę stanowi § 2 art. 810 kc, w którego świetle umowa ubezpieczenia jest zawarta z chwilą doręczenia ubezpieczającemu dokumentu ubezpieczenia. Wypada też podkreślić art. 811 § 1 kc. O ile dokument ubezpieczenia zawiera postanowienia odbiegające od treści oferty na niekorzyść ubezpieczającego to przysługuje mu prawo wejścia na drogę sporu. Jeżeli jednak ubezpieczający nie skorzysta z tej drogi w ciągu wyznaczonego mu terminu, to umowę uważa się za zawartą zgodnie z treścią oferty i dochodzi ona do skutku następnego dnia po upływie terminu wyznaczonego do złożenia sprzeciwu.

Z treści art. 811 kc wynika, że w razie dojścia do sporu przedumownego do chwili uprawomocnienia się orzeczenia kończącego ten spór umowa ubezpieczenia nie istnieje, a w konsekwencji strony nie łączy jakikolwiek stosunek umowny.

Tak więc początkiem stosunku ubezpieczenia jest dopiero prawomocne konstytutywne orzeczenie sądu kończące spór przedumowny.

W konsekwencji, mając na uwadze społeczne i gospodarcze znaczenie umowy ubezpieczenia, a także zasady prawidłowego obrotu wypada przyjąć, że skutek konstytutywny orzeczenia sądu powinien nastąpić *ex tunc*, to jest z chwilą doręczenia przez ubezpieczyciela dokumentu ubezpieczenia ubezpieczającemu z tym, że postanowienia umowy winny obowiązywać według treści ustalonej orzeczeniem kończącym postępowanie sporu przedumownego.

Dr hab. ZBIGNIEW ŁABNO jest profesorem w Katedrze Transportu Akademii Ekonomicznej w Katowicach.

---

13. Słusznie zauważają autorzy amerykańscy, że znaczenie porządku publicznego w umowie ubezpieczenia jest tak dalece istotne, że uzasadnia ich znaczne uregulowanie przez prawo państwowe: D.V. Davidson, B.E.

Bibliografia:

1. Davidson D.V., Knowles B.E., Forsythe L.M., Jerperson R.R.: *Comprehensive Bussines Law - Principles and Cases*, Boston Massachusetts 1987.
2. Korzan K.: *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972.
3. Łabno Z.: *Spór przedumowny w postępowaniu cywilnym na tle art. 811 kc*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1979, nr XI, Wrocław 1979.
4. Miączyński A.: *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1974.
5. Siedlecki W.: *Przedmiot postępowania cywilnego – Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, Wrocław 1974.
6. Słownik Współczesnego Języka Polskiego. Tom 1 i Tom 2, Warszawa 1998.
7. Tyczka M.: *Spory przedumowne*, Warszawa 1964.
8. Żuławska Cz.: *Komentarz do art. 389 pp. 1, 2 kc [w] Komentarz do Kodeksu Cywilnego, Tom I, praca zbiorowa*, Warszawa 1996.

Article 811 of civil code in the aspect of pre-contractual dispute – summary

The problem of a pre-contractual dispute as an institution of the law pertains, above all, to the material law. In view of social and economic importance of business insurance, there is a significant relation between the function of a pre-contractual dispute and business insurance law. What really matters is to establish the conditions of the insurance agreement, in case there is a dispute between the parties about its particular provisions. This problem is not a new one as had already appeared in the case of art. 811 of civil code in its wording of the law dated 23.04.1964.

The amendments introduced by virtue of the law dated 13.04.2007 have also affected the scope of art. 811 of civil code which constitutes the only basis of a pre-contractual dispute in the range of business insurance law. In the light of this amendment the wording of art. 811 and 812 of civil code should be presently associated with each other. The first one refers to the agreements concluded on the basis of an offer, while the other one refers to the agreement concluded on the basis of general insurance conditions (without negotiations).

It is worthwhile to highlight that the significance of pre-contractual dispute instrument, as a proper tool for arranging the conditions of the future insurance agreement, is especially enhanced under market-oriented economy where the agreement is a source of any economic relations.

The advantage of pre-contractual dispute lies in the fact of its being antinomian towards the agreement itself.